

Original Article

Explaining the Position of Ethical Rules in the WTO Agreement on Agriculture

Halimeh Khalili¹, Reza Soltani^{2*}, Mahmoud Jalali³

1. Ph.D. Student of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. (Corresponding Author) Email: rezasoltani156@gmail.com

3. Associate Professor, Department of Law, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Received: 10 Apr 2019 Accepted: 31 Aug 2019

Abstract

Background and Aim: The Agriculture Agreement, as one of the important parts of the World Trade Organization, has an important role in accessing free markets and promoting public health, nutrition and environmental health. The present study aimed to explain the position of ethical rules in this agreement.

Materials and Methods: This qualitative study was done through document analysis and explains the approach and position of ethical rules reflected in the WTO Agreement on Agriculture.

Findings: Research activities, training, auditing, marketing services and promoting environmental programs, disease control, public storage for food security, domestic food aid, direct payments to producers, government's financial participation in the programs related to income assurance and insurance and payment for natural disasters, implies an ethical approach to the agreement. Justice, fairness and non-discrimination, honesty and non-deception, adherence to commitments, attention to public health and environmental protection are the most important ethical principles and rules in the agricultural agreement.

Conclusion: According to the provisions of the Covenant of Agriculture, ethical principles such as justice and fairness, as well as environmental protection, can create favorable conditions for developing countries including the country, to avoid economic isolation and ensure their economic connections in the agricultural fields and food security of the community.

Keywords: Ethics; Justice; Agriculture Agreement; WTO; Free Trade

Please cite this article as: Khalili H, Soltani R, Jalali M. Explaining the Position of Ethical Rules in the WTO Agreement on Agriculture. *Bioethics Journal* 2019; 9(33): 77-88.

تبیین جایگاه قواعد اخلاقی در موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی

حلیمه خلیلی^۱، رضا سلطانی^{۲*}، محمود جلالی^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. (نویسنده مسؤول) Email: rezasoltani156@gmail.com

۳. دانشیار، گروه حقوق، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

دریافت: ۱۳۹۸/۱/۲۱ پذیرش: ۱۳۹۸/۶/۹

چکیده

زمینه و هدف: موافقت‌نامه کشاورزی یکی از بخش‌های مهم سازمان تجارت جهانی است که در دسترسی به بازارهای آزاد و ارتقای وضعیت تغذیه، سلامت و محیط زیست نقش مهمی دارد. از این رو مطالعه حاضر با هدف تبیین رویکرد و جایگاه قواعد اخلاقی در این موافقت‌نامه انجام شده است.

مواد و روش‌ها: مطالعه کیفی حاضر به شیوه تحلیل سند انجام شده و به تبیین رویکرد و جایگاه قواعد اخلاقی منعکس در موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی می‌پردازد.

یافته‌ها: عدالت، برابری و عدم تبعیض، انصاف، صداقت و عدم توسل به فریب، پایبندی به تعهدات، توجه به سلامت عمومی و حفاظت از محیط زیست از مهم‌ترین اصول و قواعد اخلاقی در موافقت‌نامه کشاورزی هستند. همچنین، فعالیت‌های تحقیقاتی، آموزشی، بازرسی، زیربنایی، خدمات بازاریابی و ترویج برنامه‌های مرتبط با محیط زیست، کنترل آفات و بیماری‌ها، ذخیره‌سازی عمومی برای تأمین امنیت غذایی، کمک غذایی داخلی، پرداخت‌های مستقیم به تولیدکنندگان، مشارکت مالی دولت در برنامه‌های مربوط به تضمین و بیمه درآمد، پرداخت‌ها برای رهایی از بلایای طبیعی، گواهی بر رویکرد اخلاق زیستی در این موافقت‌نامه است.

نتیجه‌گیری: بر مبنای مقررات و معاهدات موافقت‌نامه کشاورزی، قواعد اخلاقی نظیر عدالت و انصاف و همچنین حفاظت از محیط زیست شرایط مناسبی را برای کشورهای در حال توسعه از جمله کشورما پدید می‌آورد تا در چارچوب آن بتوانند با دوری از انزوای اقتصادی، ارتباطات اقتصادی خود را در زمینه‌های کشاورزی گسترش دهند و امنیت غذایی جامعه را تأمین کنند.

واژگان کلیدی: قواعد اخلاقی؛ عدالت؛ موافقت‌نامه کشاورزی؛ سازمان تجارت جهانی؛ تجارت آزاد

مقدمه

تجارت در معنای عام و کلی آن از دیرباز مورد توجه انسان‌ها در جوامع مختلف بوده است که امروزه و با توسعه فناوری‌های ارتباطی، توسعه حمل و نقل و امکانات نوین ابعاد گسترده‌ای یافته است. در این میان، نقش محصولات کشاورزی به دلیل اهمیت حیاتی آنان برای زندگی بشر قابل توجه است. بنابراین توسعه تجارت در دوره کنونی از توسعه کشاورزی و ابزارهای نوین آن در جوامع مختلف جدا نیست. به همین دلیل با توجه به اهمیت تجارت کشاورزی در کشورهای مختلف و ایجاد نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای، زمینه‌ها برای توسعه محصولات کشاورزی و توجه به آثار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن اهمیتی مضاعف یافته است. در همین راستا، موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای و جهانی از جمله سازمان تجارت جهانی نیز به این مسأله توجه نشان داده‌اند و با ارائه پیشنهادهای لازم و تعهدات الزام‌آور، درصدد برطرف کردن مسائل کنونی در زمینه کشاورزی هستند.

به طور کلی، الحاق کشورهای مختلف به سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان تجارت جهانی آثار و تعهداتی دارد که باید در رفتار و عمل بازیگران نمود پیدا کند. بر این اساس، الحاق به بخش‌های مختلف آن از جمله موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی به معنای رعایت‌کردن یک سری اصول و مقرراتی است که در مفاد آن مورد توجه قرار گرفته است. توافق‌نامه مؤسس سازمان تجارت جهانی چارچوب سازمانی چترگونه‌ای ایجاد می‌کند که توافق‌نامه‌های متعدد را تحت پوشش قرار می‌دهد (۱). بدین معنا در موضوعات مرتبط با تجارت جهانی، سازمان جهانی تجارت و موافقت‌نامه‌های آن، نقشی شبیه به قانون اساسی را در نظام‌های ملی ایفا می‌کند و همانطور که مجالس قانونگذاری حق ندارند با وضع قوانین عادی اصول مطرح‌شده در قانون اساسی خود را نقض کنند، سیاست و تدابیر اقتصادی و تجاری یک کشور نیز نباید در تعارض با اصول، تعهدات و مقررات سازمان جهانی تجارت باشد. بنابراین نقش سازمان جهانی تجارت ایجاد ثبات در مقررات و اصول تجارت خارجی کشورهای عضو است تا کشورها نتوانند برای نیل به اهداف کوتاه‌مدت و زودگذر خود

سیاست‌هایی اتخاذ کنند که موجب بحران اقتصادی در سطح بین‌المللی شود. از این رو سازمان جهانی تجارت مکانیزمی است که به کشورها امکان می‌دهد تا ضمن پایه‌گذاری سیاست‌های اقتصادی و تجاری خود بر اساس اصول و مقررات حقوقی، به این سازمان بپیوندند (۲).

قواعد و قوانین سازمان تجارت جهانی ناظر بر عضویت کشورها در موافقت‌نامه‌های مختلف آن است که بر اصول بنیادین همچون رقابت آزاد، تجارت منصفانه و عدم تبعیض مبتنی است (۳). از جمله موافقت‌نامه‌های مهم سازمان، موافقت‌نامه کشاورزی آن سازمان است که نقش مهمی در حوزه‌های کشاورزی کشورهای عضو این سازمان دارد. بخش کشاورزی برای اولین بار در سند موافقت‌نامه مربوط به نشست اوروگوئه و در چارچوب قوانین سازمان تجارت جهانی پدید آمد که به تصویب موافقت‌نامه کشاورزی به عنوان زیرمجموعه سازمان تجارت جهانی منجر شد. بنابراین این طرح که در نشست اوروگوئه بر سر مفاد اصلی آن توافق شد، گامی اساسی برای اصلاح سیاست‌های مربوط به بخش کشاورزی محسوب می‌شود که به صورت بنیادی به تغییرات در کشورهای عضو منجر می‌شود. علاوه بر این، در این موافقت‌نامه به اهمیت بخش تجاری و تجربه نظم چندجانبه نیز توجه شده است (۴). در همین راستا موافقت‌نامه مذکور قوانینی برای بخش‌های مختلف کشاورزی ایجاد نمود که شامل معاهدات و قواعد اساسی برای شکوفایی کشاورزی در بخش‌های مختلف و تجارت آسان مبتنی بر حمایت از تولید داخلی، یارانه صادراتی و همچنین دسترسی به بازار بوده است. مطالعه حاضر با هدف تبیین رویکرد و جایگاه قواعد اخلاقی در این موافقت‌نامه انجام شده است.

مواد و روش‌ها

مطالعه کیفی حاضر به شیوه تحلیل سند انجام شده است و به تبیین رویکرد و جایگاه قواعد اخلاقی منعکس در موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی می‌پردازد.

۱- مفاهیم و تعاریف

۱-۱- اخلاق زیستی: اخلاق زیستی اصول و هنجارها و ارزش‌های اخلاقی را در رابطه با هرگونه دستکاری یا دخالت در زندگی انسان، حیوان و گیاه بررسی می‌کند و بر آن است که پیشرفت‌های علوم و فناوری‌های نوین با در نظر ملاحظات اخلاقی صورت پذیرد. اخلاق زیستی در زمینه تحقیقات و کاربرد فناوری‌های زیستی، به دنبال پیشرفت روزافزون بشر در فناوری‌های زیستی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم با زندگی طبیعی انسان‌ها، حیوانات و همچنین طبیعت مربوط است، مطرح شده و چگونگی کاربرد فناوری‌های نوین زیستی مانند فناوری‌های مربوط به تولید مثل، مهندسی ژنتیک، شبیه‌سازی، سلول‌های بنیادی، پیوند اعضا و همچنین مسائل مربوط به شروع و خاتمه حیات را مشخص می‌کند. بنابراین گستره آن حیات انسان و سایر گونه‌های زیستی را پیش از تولد، در طول زندگی و پس از مرگ در بر می‌گیرد (۵). در مسائل اخلاقی پیش‌فرض این است که ما به سمت حمایت و خشنودی از کار اخلاقی و احساس رضایت از انجام کار درست تمایل داریم (۶).

۱-۲- سازمان تجارت جهانی: سازمان تجارت جهانی (WTO: World Trade Organization) یک سازمان مهم بین‌المللی است که قواعد و مقررات تجارت خارجی کشورهای مختلف را تنظیم می‌کند. این سازمان با بیش از ۱۶۰ عضو نزدیک به ۹۸٪ تجارت جهانی را در اختیار دارد و در سال ۱۹۹۵ تأسیس شده و مقر آن در ژنو است (۲). بدین ترتیب سازمان تجارت جهانی یک مؤسسه تخصصی است که به دنبال گسترش تجارت آزاد می‌باشد. هیأت حاکم آن از جمله پانل‌های حل اختلاف متخصصانی هستند که زندگی خود را برای پیشبرد تجارت آزاد متمرکز کرده‌اند (۷). عضویت کشورهای مختلف در این سازمان دارای فرایند خاصی است، از جمله این‌که کشورهایی که امروزه خواهان پیوستن به آن هستند، ابتدا باید به عنوان عضو ناظر پذیرفته شوند و سپس با پذیرش اصول و قواعد این سازمان به عضویت آن درآیند.

۲- موافقت‌نامه کشاورزی

موافقت‌نامه کشاورزی که با هدف کمک به ایجاد ساختار تجاری شفاف و عادلانه به عنوان بخش مهمی از سازمان

تجارت جهانی مورد توجه قرار گرفته است، در نشست‌های مربوط به دور اروگوئه که به تشکیل سازمان تجارت جهانی نیز منجر شده بود، در ۱۳ قسمت که خود دربرگیرنده ۲۱ ماده است، تصویب شد. علاوه بر این، پنج ضمیمه و یک پیوست نیز برای این موافقت‌نامه تهیه شده که جزء لاینفک آن محسوب می‌شوند. هدف اصلی موافقت‌نامه کشاورزی، کاهش مداخلات منحرف‌کننده تجاری دولت و در کنار آن حمایت نظام‌مند از توسعه کشاورزی و روستایی است. برای نیل به چنین هدفی، موافقت‌نامه در سه حوزه حمایت‌های داخلی، یارانه‌های صادراتی و دسترسی به بازار تنظیم می‌شود (۸).

۳- مبانی نظری: تجارت آزاد و اخلاق تجاری در عصر جهانی‌شدن اقتصاد

۳-۱- تجارت آزاد زیربنای سازمان تجارت جهانی: تجارت آزاد به عنوان سیاستی از تجارت خارجی بدون محدودیت، بدون تعرفه در واردات یا صادرات یا محدودیت‌های تجاری دیگر تعریف می‌شود. تجارت آزاد زمانی اتفاق می‌افتد که موانع مصنوعی دولت‌ها برای محدودکردن جریان کالا و خدمات بین ملت‌های تجاری وجود ندارد. اعضا با دسترسی به بازار یکدیگر از کالاهایی با هزینه مناسب‌تر بهره‌مند می‌شوند و این زمینه نوآوری بیشتر و زیرساخت قوی‌تر را بالا می‌برد (۹). تجارت آزاد در حال حاضر بیش از تأثیرگذاری بر سیاست انرژی به تقویت یک مدل صادراتی و صنعتی از کشاورزی کمک می‌کند. استفاده از زمین و مالکیت داخلی زمین نیز به شدت تحت تأثیر قوانین تجارت و سرمایه‌گذاری قرار می‌گیرد (۱۰).

تجارت و داد و ستد (صادرات) موتور رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه است و در رشد اقتصادی، افزایش اندازه بازار، تخصصی‌سازی، مزایای رقابتی و دستیابی به فرایندها و روش‌های تولید گسترده، محصولات ارزان‌تر و افزایش منابع مالی نقش مهمی دارد (۱۱). به همین دلیل نظریه‌های موجود در عرصه تجارت بین‌الملل، معمولاً بر آزادسازی اقتصادی و حمایت از تجارت آزاد تمرکز داشته‌اند. آزادسازی تجارت به طور ساده حذف موانع تجاری در تجارت

۴- اهمیت اخلاق در تجارت

در ادوار مختلف قوانین با اصول و قواعد اخلاقی ارتباط خاصی دارند؛ به همین دلیل اختلاف نظرها در زمینه شناخت ارزش‌ها و حقایق، ریشه در اخلاق دارد. قانون با اخلاق رابطه دارد، آنچه قانونگذار عادلانه می‌داند، وضع می‌کند، اما قوانین ممکن است تغییر یابد. علاوه بر اخلاق، قانون، عادت، وجدان، فشار همسالان و مذهب در رفتار دخیل است (۱۶). بنابراین مجموعه عوامل مختلف در تعریف اخلاق و کاربرد آن در حوزه‌های مختلف باعث می‌شود تا تعاریف مختلفی درباره آن ارائه شود و از این نظر باید گفت «اخلاق» متعددی در حوزه تجارت وجود دارد. به عبارتی دیگر، تعریف مشخصی نمی‌توان از اخلاق تجارت ارائه داد (۱۷). با این حال، به مدد موافقت‌نامه و معاهدات پذیرفته‌شده بین‌المللی می‌توان اصول اخلاقی مهمی را کشف کرد و بر مبنای آن و در چارچوب تجارت و داد و ستد، زندگی بشر را بهبود بخشید و اصول انسانی و جهان‌شمولی را نیز بر آن حاکم نمود، ضمن این‌که باید گفت اخلاق تجارت از بسیاری جهات همراه‌کننده است، زیرا دامنه گسترده‌ای از مسائل هنجاری را در دنیای تجارت پوشش می‌دهد و این مباحث در خصوص فضایل فردی است (۱۸).

شواهد تاریخی نشان می‌دهند که توجه به اصول اخلاقی و تعالیم مذهبی در داد و ستد و انجام‌دادن برخی از اقدامات یا خودداری از اقدامات دیگر برای پرداختن به فعالیت‌های تجاری از گذشته‌های دور در اجتماعات مطرح بوده است، مانند خودداری از دریافت رشوه یا فریب‌کاری و تقلب در معامله. بر این اساس، می‌توان گفت مبنای اخلاق کسب و کار استفاده از قواعد اخلاقی در تجارت است. بنابراین اخلاق کسب و کار با رعایت اصول و هنجارهای اخلاقی در فعالیت‌های تجاری ارتباط دارد. از گذشته‌های دور تا دوره معاصر عوامل گوناگون در ایجاد اخلاق کسب و کار و تحول آن مؤثر بوده است، مانند اندیشه‌های فلاسفه و دانشمندان درباره موضوعاتی از قبیل عدالت، صداقت، درستکاری، رعایت انصاف و توجه به موازین اخلاقی در معامله و رفتار با افراد دیگر (۱۹). با این حال، بحث علمی در مورد مسائل اخلاق کسب و کار با ظهور

بین‌الملل است که نمود بارز آن در شرکت‌ها و سازمان‌های فراملی و نهادهای منطقه‌ای و جهانی دیده می‌شود.

سیاست آزادسازی تجاری نظریه‌ای است که بعد از جنگ جهانی دوم برای بازگشت رونق اقتصادی و نیز برای برقراری صلح و ثبات مطرح و استفاده شد. تجارت باعث می‌شود کشورها به هم وابسته شوند، با هم رابطه خوبی داشته باشند تا بتوانند تجارت کنند. موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت برای این موضوع تأسیس شد (۱۲). پس از جنگ جهانی دوم کشورهای صنعتی برای ممانعت از اعمال محدودیت‌های بازرگانی تمهیداتی اتخاذ کردند که از جمله این اقدامات پایه‌گذاری موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) در سال ۱۹۴۷ بود که با هدف کاهش موانع تجاری بین اعضا به امضای تعدادی از کشورهای بزرگ رسید. سازمان تجارت جهانی نیز در واقع مولود کامل‌تر همان سیاست آزادسازی تجاری است (۱۳).

آزادسازی تجارت در سطح بین‌المللی، یکی از اهداف اصلی تأسیس سازمان تجارت جهانی است. این هدف قرار است به صورت تدریجی و با کاهش موانع تجاری، از جمله حقوق گمرکی و کاهش محدودیت‌های وارداتی که باعث محدود شدن تجارت بین‌الملل میان کشورها می‌شود، حاصل شود. در واقع زیربنا و هدف سازمان تجارت جهانی آزادسازی تجارت است و آزادسازی تجارت نقش مهمی در جهانی‌سازی آن داشته است (۱۴). بنابراین با گسترش مبادلات تجاری، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و نزدیک‌تر شدن روابط بازرگانی میان کشورها در یک ناحیه از جهان، راه توسعه اقتصادی برای آن‌ها هموار می‌شود و هر یک از اعضا با توجه به توانمندی‌ها و استعدادهای اقتصادی، که همان مزیت‌های نسبی در تولید کالا و خدمات است، با هزینه کم‌تری نسبت به تأمین نیازهای دیگر اعضا گام برمی‌دارد و با برخورداری از یک بازار وسیع مصرف، مراحل رشد و توسعه اقتصادی را سریع‌تر طی می‌کند و متقابلاً مسیر رشد و توسعه اقتصادی مسیر یکپارچگی اقتصادی را به شکل پویا هموار می‌کند (۱۵).

چندین مجله تخصصی مطرح شد و تا اواسط دهه ۱۹۹۰ این عرصه به بلوغ رسیده بود. توسعه اخلاق تجاری در دانشگاه‌ها با افزایش آگاهی عمومی از مشکلات مربوط به فعالیت‌های اقتصادی مدرن به ویژه در زمینه‌های محیط زیست و مالی مطابقت داشت (۱۶). بنابراین در کنار توجه به توسعه تجارت، قواعد و قوانین اخلاقی که غالباً منبعث از معاهدات، قوانین و الزامات سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی است، مورد توجه خاصی قرار گرفته‌اند که تحت عنوان «اخلاق تجارت» یا «اخلاق تجاری» از آنان یاد می‌شود.

به طور خاص، در میان شاخه‌های مختلف اخلاق، اخلاق تجارت شاخه‌ای از اخلاق است که به بررسی مسائل اخلاقی در محیط تجاری می‌پردازد. در حیطه تجارت لزوم پرداختن به مسأله اخلاق به طریقی تجربی و به مرور زمان به اثبات رسیده است، به گونه ای که تجار دریافتند رعایت نکردن برخی اصول، شانس ورود به بازار و حتی ادامه فعالیت را از آن‌ها سلب خواهد کرد. بنابراین نیاز به اخلاق تجارت را مطرح کردند. در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ توجه به این اصول، در محافل تجاری و دانشگاهی شدت یافت و به ظهور رشته‌ای تحت عنوان اخلاق تجارت در دانشگاه‌ها منجر شد. نیاز به رعایت اخلاق در تجارت را اولین بار در دهه ۱۹۹۰ پایه‌گذاران سازمان جهانی تجارت مطرح کردند و در نهایت به تدوین موافقت‌نامه‌ای تحت عنوان «رویه‌های تجاری غیر منصفانه» منجر شد. بر طبق این عهدنامه ارزان‌فروشی مکارانه محکوم و راه‌کارهایی برای مقابله با این معضل ارائه شد (۲۰). همچنین قواعد کلی و الزام‌آوری نیز دیده می‌شود که بر اساس آن ساز و کارها، رفتارها و نحوه تعامل اعضای سازمان‌ها و شرکت‌های بین‌المللی در آن نمایان است.

بر این اساس، راجع به رعایت اصول و ارزش‌های اخلاقی در تجارت مباحث مختلفی وجود دارد. گروهی از مردم تصور می‌کنند اخلاقیات در قلمرو تجارت جایگاهی ندارد، زیرا هدف تجارت انجام دادن فعالیت‌هایی به منظور کسب سود و دستیابی به نفع شخصی است و بقا در فضای رقابتی بازار مستلزم آن است که سود حداکثر در رأس اهداف هر بنگاه باشد، در حالی که بایدها و نبایدهای اخلاقی، ارزش‌گذاری

درباره افعال بشر و قضاوت درباره خوب یا بد بودن اقدامات و تصمیم‌گیری‌ها در حیطه اخلاق مطرح می‌شود و هدف اخلاق دستیابی جوامع انسانی به خیر و سعادت است. از این منظر، اخلاق و تجارت دو مقوله ناسازگار با یکدیگر به شمار می‌آیند. در برابر اظهار نظر نخست دیدگاه دیگری وجود دارد. بر اساس این دیدگاه با توسعه فناوری و طرح نیازها و انتظارات جدید در جوامع بشری، برای پرداختن به تجارت در محیط فیزیکی یا دنیای مجازی توجه به جنبه‌های اخلاقی امری اجتناب ناپذیر و الزامی است. تجربه‌های حاصل از مدیریت بنگاه‌ها نیز نمایانگر آن است که در عصر حاضر علاوه بر وجود مقررات داخلی که برای اداره امور تولیدی، فنی، اجرایی و مدیریت بنگاه‌ها از آن‌ها استفاده می‌شود، ابزار دیگری نیز مورد نیاز است که حسب مورد، آن‌ها را اخلاق حرفه‌ای یا اخلاق سازمانی می‌نامند (۱۹).

در نهایت اخلاق درباره ارزش است و تصمیم می‌گیرد که چه چیزی ارزش دارد و چه چیزی ضد ارزش است و باید جلوی آن را گرفت. از این منظر، اخلاق تجارت راهی است که تصمیم می‌گیریم که چه نوع کاری را دنبال کنیم و در چه دنیای اقتصادی می‌خواهیم زندگی کنیم، چه انتخاب‌هایی را برای کار انجام دهیم، کدام شرکت‌هاست که می‌خواهیم با آن کار کنیم، البته پاسخ قاطع برای این پرسش‌ها وجود ندارد. اخلاق یک فعالیت روزمره است، اسرارآمیز نیست، اما ارزش چیزهای اطراف ما را تعیین می‌کند (۱۶). بنابراین می‌توان گفت اخلاق تجاری شاخه‌ای از اخلاق کاربردی (عملی) است که اصول اخلاقی و معنوی یا مسائل اخلاقی ناشی از آن را در محیط تجاری یا فضای کسب و کار بررسی می‌کند. همچنین با توجه به جهانی شدن اقتصاد، توسعه ارتباطات و در نتیجه آن گسترش بازارها، نیاز به رعایت نکات اخلاقی در تجارت بیش از هر زمان دیگر افزایش یافته است (۲۱).

۵- موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی و

کارکرد آن

کشاورزی، تغذیه سالم و بهداشت از ضرورت‌های بشر شناخته می‌شوند. به طور مشخص، بخش کشاورزی به عنوان تولیدکننده غذا و ماده خام با بسیاری از فرآورده‌های صنعتی،

دارای ارتباطات پیشین و پسین بسیار گسترده‌ای است. از آنجا که این بخش تنها کالاهای بازاری تولید نمی‌کند و تولید کافی کالاهای عمومی همچون امنیت غذایی و توسعه روستایی در گرو پویایی آن است، در همه کشورها از اهمیت بسیاری برخوردار است تا آن اندازه که دولت‌های بسیاری در جهان با توجه به خصوصیات چندکارکردی این بخش از آن حمایت می‌کنند (۲۲). این حمایت‌ها غالباً در قالب حمایت از برنامه‌های توسعه، پیوستن به مجامع و کنوانسیون‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، ارتباط با کشورهای مجاور و ایجاد نهادهای منطقه‌ای تبلور می‌یابد. به طور مشخص، موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی یکی از موافقت‌نامه‌های بین‌المللی شناخته‌شده در این زمینه است که کارکردهای متعددی دارد.

از طرفی دیگر، گرسنگی و فقر در بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته دلیل و انگیزه‌ای نیرومند برای توسعه اقتصادی به شمار می‌رود. بخش کشاورزی به دلیل داشتن نقش حیاتی در تأمین غذای موردنیاز جامعه یکی از بخش‌های اقتصادی مهم محسوب می‌شود. تجربه بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته نشان می‌دهد، اگر کشاورزی رشد کافی نداشته باشد، شانس پیشرفت اقتصادی بسیار کمتر و محدودتر خواهد شد. بنابراین برنامه‌ریزی صحیح در راستای توسعه بخش کشاورزی یکی از ابزارهایی است که در صورت رعایت شرایط لازم و کافی آن کشورها را در راستای توسعه اقتصادی هدایت می‌کند (۲۳). به همین دلیل در کنار حمایت از برنامه‌های توسعه تجارت آزاد در داخل و خارج، دولت‌ها می‌کوشند با ارائه برنامه‌های منسجم رفاهی، مشکلات کشاورزی، بهداشتی و تغذیه‌ای را به عنوان امری مهم در امر توسعه حل کنند و یا برنامه‌ای برای توسعه غذایی خود در نظر بگیرند.

به طور کلی، نهادهای مختلف داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی وجود دارند که هر یک تلاش می‌کنند با ارائه بسته‌های پیشنهادی، شامل معاهدات الزام‌آور، سیاست‌های تشویقی، تنبیهی و بازدارنده راهی برای ارتقای توسعه کشاورزی ارائه دهند. همچنین در همین راستا، دولت‌ها به دلایل مختلفی از جمله افزایش درآمد خود یا حمایت از بعضی

صنایع خاص، در امر تجارت دخالت می‌کنند. سازمان جهانی تجارت این دخالت اعضا در امور تجارت را تنظیم و کنترل می‌کند. در گذشته با توجه به اهمیت کشاورزی در توسعه و تأمین منابع غذایی به موازات افزایش حمایت از تولیدات کشاورزی در کشورهای توسعه‌یافته، تولید این محصولات از مرز نیاز داخلی آن‌ها فراتر رفت، آن‌ها برای خلاصی از این معضل یارانه‌های صادراتی اعطا کردند که این امر موجب روانه شدن محصولات کشاورزی ارزان به بازار جهانی و افت شدید قیمت‌ها شد که این امر به به کشاورزان کشورهای در حال توسعه فشار آورد و در نتیجه نتوانستند محصولات خود را به قیمت مناسب بفروشند. در این شرایط بود که مذاکرات دور اروگوئه آغاز شد و به گنجاندن مسأله تجارت محصولات کشاورزی در سازمان جهانی تجارت و امضای موافقت‌نامه کشاورزی منجر شد (۲۲). بنابراین موافقت‌نامه کشاورزی به عنوان یکی از معاهدات مهم در عرصه تجارت دارای اصول، برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی مهمی است که مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته است و تلاش‌ها برای پیوستن سایر کشورها به آن ادامه دارد.

همانطور که در پیش‌نویس سازمان تجارت جهانی آمده اهداف موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی عبارت‌اند از: افزایش استانداردهای زندگی، تضمین اشتغال کامل، افزایش حجم درآمد واقعی، گسترش تولید، تجارت کالا و خدمات. موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی به منظور معرفی اصول اقتصاد بازار در تجارت بین‌الملل براساس دو ایده شکل می‌گیرد: کاهش موانع تجاری و استفاده از قوانین غیر تبعیض‌آمیز.

اصول مذکور به اختصار بدین شرح است:

۱- کاهش حمایت داخلی: در برخی از کشورها، استفاده فراوان از یارانه‌های مرتبط با تولید از قبیل حمایت‌های قیمت سبب افزایش تولیدات کشاورزی به بیش از سطح تعادل بازار می‌شود. این تولید مازاد باید ذخیره و یا صادر شود و از آنجا که قیمت‌های بازار جهانی، بسیار کمتر از قیمت‌های داخلی آن کشورهاست، صادرات به یارانه صادراتی نیاز پیدا می‌کند. بنابراین یارانه حمایت‌های داخلی به یارانه‌ای دیگر، یعنی یارانه‌های صادرات منجر می‌شود. حمایت‌های داخلی حتی

بدون صدور محصولات مازاد، سبب افزایش تولید و کاهش تقاضا برای محصولات وارداتی می‌شوند و بنابراین بر تجارت تأثیر می‌گذارند (۲۲).

۲- یارانه‌های صادراتی: کشورهای متعهد موظف هستند یارانه صادراتی پرداختی را احصا کنند و بر حسب درجه توسعه یافتگی خود، هزینه یارانه‌های صادراتی را به ترتیب ۳۶ یا ۲۴ درصد و حجم صادراتی مشمول یارانه را به ترتیب ۲۱ یا ۱۴ درصد طی یک دوره شش یا ده ساله کاهش دهند (۲۲).

۳- اصل دسترسی به بازار: قواعد مربوط به دسترسی به بازار در بخش ۳ موافقت‌نامه به خصوص مواد ۴ و ۵ به علاوه ضمیمه ۵ آمده است. دسترسی به بازار حاکی از اقداماتی است که اعضا می‌توانند به منظور محدود کردن دسترسی به بازار داخلی‌شان بر روی محصولات خارجی در پیش گیرند. بند ۹ ماده ۴ موافقت‌نامه کشاورزی مقرر می‌دارد: «باید کلیه موانع و محدودیت‌های کمی واردات، مالیات‌های متغیر وارداتی، حداقل قیمت وارداتی، اعطای مجوز واردات به شیوه تبعیض‌آمیز و سایر اقدامات مرزی برداشته شود.» همچنین بر اساس بند ۲ ماده ۴ موافقت‌نامه، اعضا باید از هر اقدامی که به نوعی باعث بازگشت به همان تعرفه‌های معمول می‌شود، خودداری کنند، مگر بر اساس ماده ۵ و ضمیمه ۵ موافقت‌نامه. این اقدامات محدودیت‌های کمی و کیفی و بهداشتی واردات، وضع مالیات‌های متنوع وارداتی، تعیین حداقل قیمت وارداتی، اجازه تبعیض‌آمیز نسبت به واردات کالا و تجارت دولتی، نوع بسته‌بندی کالا، زمان ورود، شرط واردات در مقابل صادرات، واردات منوط به خرید داخلی، محل ورود، تخصیص ارز با نرخ‌های متفاوت و بررسی قیمت‌ها را شامل می‌شود (۲۴).

۶- قواعد اخلاقی

توافق‌نامه کشاورزی همان‌گونه که عنوان شد، شامل تعهدات خاص و اجباری و مقررات مربوط به اجرای این تعهدات است که توسط کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی در سه حوزه دسترسی، بازار حمایت داخلی و یارانه صادرات برای بهبود تجارت کشاورزی صورت گرفته است. از این جهت، توافق‌نامه مذکور هرچند از منظر قانونی و الزام‌آور شرایط و نتایج خاصی دارد، اما اصول منبعث از آن ممکن است آثار

اخلاقی نیز داشته باشد که به بخشی از آنان اشاره می‌شود، چه این‌که، رعایت مسائل اخلاقی در تجارت در سه دهه اخیر اهمیت زیادی کسب کرده و در اغلب دانشگاه‌های معتبر دنیا به ویژه در دانشکده‌های اقتصاد و بازرگانی کوشش می‌کنند تا جنبه‌های اخلاقی مرتبط با تجارت و تولید را به افرادی که در آینده عهده‌دار تصدی بنگاه‌های اقتصادی و تولیدی خواهند شد، بیاموزند. در دنیای امروز افراد بشر، صرف نظر از آنکه تبعه چه کشوری هستند یا در کجا اقامت گزیده‌اند، عضو جامعه بین‌المللی محسوب می‌شوند و هر فعالیت خلاف عرف، غیر منطقی، نادرست و ناروایی که از آن‌ها سرزند، در مواردی خسارات غیر قابل جبرانی به اقتصاد کشورها وارد کرده یا به محدود شدن بازارهای قابل دسترس آن‌ها منجر می‌شود. در این زمینه استدلال اساسی این است که توجه کامل به مسائل اخلاقی در اقتصاد و بازرگانی نهایتاً در رشد و توسعه اقتصادی کشورها تأثیر به سزایی خواهد داشت (۲۱). با این حال، مهم‌ترین اصول اخلاقی مذکور با ذکر مواد مربوطه در موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی به شرح ذیل است:

در ابتدای موافقت‌نامه کشاورزی ذکر شده است: هدف بلندمدت از تشکیل این موافقت‌نامه ایجاد سیستم کشاورزی عادلانه و بازارمحور است و توجه به اقتصاد کشورهای توسعه نیافته که اقتصادشان با کشورهای توسعه‌یافته در یک راستا نیست، هدفی اساسی است. بنابراین توجه به موازین اخلاقی از همان سرآغاز بحث در این موافقت‌نامه منعکس شده که خود بیانگر اصل عدالت و برابری در این زمینه است. این رویکرد اخلاقی در اصل «عدالت، برابری و عدم تبعیض» نمایان است:

۱-۶- اصل عدالت، برابری و عدم تبعیض: بخش دوم

موافقت‌نامه کشاورزی به اصول برابری و عدم تبعیض در فعالیت‌های تجاری که از اصول مهم سازمان تجارت جهانی می‌باشد و خود به تجارت عادلانه خواهد انجامید، اشاره دارد. پیامدها و آثار اخلاقی عادلانه مرتبط در موافقت‌نامه به شرح زیر است:

ماده ۳: که کشورهای عضو را از اعمال یارانه صادرات و تعرفه‌های حمایتی داخلی منع می‌کند.

ماده ۸: که کشورهای عضو را از اعطای یارانه صادراتی منع می‌کند.

بر این اساس باید گفت اصل عدالت یکی از اصول مهم اخلاقی است که موافقت‌نامه کشاورزی مورد توجه قرار می‌دهد. ضمیمه دو موافقت‌نامه کشاورزی از حمایت‌های داخلی نام می‌برد که از تعهدات کاهشی موجود در موافقت‌نامه مانند کاهش حمایت‌های داخلی و کاهش یارانه‌های صادراتی معاف هستند که عبارتند از: برنامه‌های خدمات دولت، نظیر فعالیت‌های تحقیقاتی، آموزشی، بازرسی، زیربنایی، خدمات بازاریابی و ترویج برنامه‌های مرتبط با محیط زیست، کنترل آفات و بیماری‌ها، ذخیره‌سازی عمومی برای اهداف امنیت غذایی، کمک غذایی داخلی، پرداخت‌های مستقیم به تولیدکنندگان، مشارکت مالی دولت در برنامه‌های مربوط به تضمین و بیمه درآمد، پرداخت‌ها برای رهایی از بلایای طبیعی، برنامه‌هایی برای بازنشستگی تولیدکننده، کمک‌های سرمایه‌گذاری، برنامه‌های کمک منطقه‌ای. این رویکردهای اخلاقی بیش از هر چیز در طرح جعبه سبز که مورد توجه موافقت‌نامه کشاورزی است، مورد توجه قرار گرفته است که دارای الزاماتی است و از منظر اخلاقی، حامی حقوق شهروندان تلقی می‌شود. این طرح شامل خدمات عمومی مانند تحقیقات، کنترل آفات و امراض، خدمات آموزشی و تفریحی، بازرسی و نظارت، بازاریابی و زیرساختی است (۲۲). بدین ترتیب از جمله اهداف موافقت‌نامه کشاورزی، ایجاد سیستم تجارت عادلانه می‌باشد. اجازه انجام حمایت‌های فوق به دولت‌های عضو در حوزه کشاورزی علاوه بر توسعه این حوزه به ویژه در کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته از تبعیض در فعالیت‌های تجاری پیشگیری می‌کند. در واقع اگر موارد ذکرشده نیز مشمول محدودیت و کاهش قرار می‌گرفت این موافقت‌نامه به افراط می‌گرایید، اما رعایت حد اوسط مطابق آنچه ذکر شده و دوری از افراط و تفریط از مصادیق عدالت است (۵).

۲-۶- انصاف: انصاف به عنوان یکی از قواعد اخلاقی که در بخش چهارم موافقت‌نامه کشاورزی آمده، مورد توجه خاصی قرار گرفته است. در همین زمینه، ماده ۶ بند ۲ مقرر می‌دارد: یارانه‌های سرمایه‌گذاری که به طور کلی در بخش

کشاورزی کشورهای عضو در حال توسعه قابل دسترسی هستند و یارانه‌های مربوط به مواد اولیه کشاورزی که به طور کلی در کشورهای در حال توسعه عضو، در دسترس تولیدکننده‌های با درآمد کم یا منابع ضعیف هستند، از تعهدات مربوط به کاهش حمایت داخلی معاف خواهند بود. همچنین، ماده ۱۵ مقرر می‌دارد: برای اجرای تعهدات تحت شمول این موافقت‌نامه برای کشورهای در حال توسعه روش کار متمایز و مطلوب در نظر گرفته شود. از این جهت به نظر می‌رسد در نظر گرفتن منافع تجاری کشورهای در حال توسعه در تجارت، بر قاعده اخلاقی انصاف مبتنی است، چه این‌که در مباحث اخلاق تجاری، انصاف به عنوان مفهومی خاص‌تر از عدالت مطرح و موجب اعطای ترجیحات تجاری به کشورهای ضعیف شده است (۲۳). از نظر فلسفی، در چند دهه اخیر فیلسوفان سیاسی کوشیده‌اند با تقویت رویکردهای مساوات‌گرایانه، مفهوم انصاف را در تعریف عدالت ادغام کنند. جان رالز یکی از متفکران برجسته‌ای بود که در نظریه عدالت به مثابه انصاف، تلاش کرد علاوه بر لزوم برابری در فرصت‌ها، برای تقلیل سطح نابرابری‌ها بر تأمین نیازهای اساسی نیز تأکید کند. او بدین منظور این خط مشی را مطرح کرد که سیاست‌ها باید رفاه کم‌برخوردارترین افراد را پیش‌بینی کنند. این رویکرد در تجارت بین‌الملل، در قالب اعطای ترجیحات تجاری به کشورهای ضعیف نمود یافته است. اگر این مفهوم را در فضای تجارت خارجی مطرح کنیم، وضع تعرفه‌های ترجیحی به سود کشورهای فقیر، از جمله لوازم انصاف مدارایی خواهد بود (۲۳).

۳-۶- صداقت، عدم توسل به فریب، پایبندی به

تعهدات: اصل اخلاقی دیگری که در موافقت‌نامه کشاورزی دیده می‌شود، اصل «صداقت، عدم توسل به فریب، پایبندی به تعهدات» است که در مفاد این موافقت‌نامه به چشم می‌خورد. اصل صداقت و عدم توسل به فریب از قواعد اخلاقی مهم انعکاس‌یافته در تجارت است، این‌که کشورها به موجب تعهدات مندرج در توافق‌نامه عمل کنند و درصدد رهایی از تعهدات با توسل به روش‌هایی همچون دورزدن مقررات ذکر شده در آن نباشند، در کنار صداقت و عدم فریب نشان‌دهنده

نتیجه‌گیری

سازمان‌ها و موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با این‌که اهداف اقتصادی و تجاری خاصی را دنبال می‌کنند، اما به نوبه خود پیرو رویکردهای اخلاقی هستند که در بخش‌های مختلف زندگی بشری موجد عدالت و انصاف است، از جمله سازمان‌هایی که با توافق گسترده عمده کشورهای جهان برای اداره امور تجارت بین‌الملل ایجاد شد، سازمان تجارت جهانی است که بخش‌های مختلف آن از جمله موافقت‌نامه کشاورزی، اصول و محورهای خاصی را در جهت توسعه زندگی بشر امروزی فراهم می‌آورد. با تدقیق در اصول اساسی سازمان، اصل آزادسازی تجاری، عدالت، عدم تبعیض و رفتار منصفانه و توجه به اهداف اساسی سازمان مذکور در خصوص افزایش سطح زندگی، دستیابی به توسعه پایدار، حفاظت از محیط زیست، توسعه تولید و تجارت با استفاده از بهره‌وری بهینه از منابع موجود، افزایش سهم کشورهای در حال توسعه از تجارت جهانی، خودنمایی می‌کند. طبقاً اصول و اهداف مورد نظر بنیان و پایه کلیه موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی از جمله موافقت‌نامه کشاورزی آن سازمان خواهد بود که در کنار اصول اخلاقی عدالت، انصاف، صداقت، عدم توسل به فریب، پایبندی به تعهدات، توجه به سلامتی و حفاظت از محیط زیست در موافقت‌نامه کشاورزی به نحوی بارز مورد تأکید قرار گرفته است و حتی می‌تواند برای کشورهایی نظیر ایران که از سال ۲۰۰۵ به عنوان ناظر در سازمان تجارت جهانی پذیرفته شده است، دربردارنده توصیه‌های ارزنده‌ای باشد. از این منظر به طور خاص درباره وضعیت کنونی کشور و سایر کشورهای غیر عضو موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- بر مبنای موافقت‌نامه کشاورزی، ورود ایران به بازار جهانی از طریق بخش کشاورزی باعث می‌شود تا تولیدکنندگان و صادرکنندگان اهمیت رقابت را در بازارهای داخلی و بین‌المللی دریابند و به بهبود کیفیت کالاهای خود در بخش کشاورزی بپردازند و از این طریق قواعد اخلاقی، یعنی دستیابی شهروندان به کالاهای باکیفیت را در دستور کار خویش قرار دهند.

پایبندی به تعهدات است که خود سبب بقای روابط تجاری سالم و به دور از برتری‌جویی و رقابت‌طلبی صرف خواهد بود و روابط تجاری عادلانه و منصفانه که از اهداف این موافقت‌نامه می‌باشد، تضمین خواهد شد. در همین راستا، ماده ۱۰ موافقت‌نامه مقرر می‌دارد: یارانه‌های صادرات که کشورهای عضو متعهد به کاهش آن هستند و در بند یک ماده ۹ فهرست نشده‌اند، نباید به نحوی به کار رود که با عناوین متفاوت همان هدف یارانه صادرات را تأمین کند و موجبات گریز از این مقررات را فراهم آورد.

۴-۶- توجه به سلامت عمومی و حفظ محیط زیست:

توجه به سلامت عمومی و محیط زیست نیز یکی دیگر از قواعد اخلاقی مندرج در موافقت‌نامه مذکور است که در مواد مختلف آن مورد توجه قرار گرفته است. از جمله ماده ۱۴ موافقت‌نامه توجه به اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی از سوی اعضا را مقرر می‌دارد. این اصل اخلاقی در راستای پیش‌گیری از تخریب‌های متعدد محیط زیستی و خطرات ناشی از آلودگی هوا و دیگر مسائل زیست محیطی است که مشکلات متعددی را پدید آورده است، چنانچه استدلال می‌شود گسترش تجارت بین‌المللی از زمان جنگ جهانی دوم با رشد اقتصادی جهانی در مقیاسی بی‌سابقه همراه است. این امر با افزایش قابل ملاحظه‌ای در تخریب محیط زیست جهانی، در قالب افزایش آلودگی هوا و دریا، بیابان‌زایی و جنگل‌زدایی، از دست‌دادن تنوع زیستی و تغییرات اقلیمی، هم‌زمان شده است. تجارت آزاد ممکن است به تولید آلودگی بیشتر و مصرف منابع طبیعی بیشتر منجر شود (۲۴). بدین ترتیب با توجه به این ماده کشورهای عضو موظفند اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی مقرر در موافقت‌نامه را اعمال کنند. بسیار واضح است که توجه به موازین بهداشتی به سلامت انسان و حفاظت از محیط زیست منجر خواهد شد که از اصول اخلاقی اساسی است و در بلندمدت از تولید کالای زیان‌آور و بازاریابی به منظور فروش این کالاها که مغایر با اخلاقیات است، پیشگیری می‌کند.

- با الحاق ایران به این سازمان و پذیرش قواعد آن، مالیات پرداختی تولیدکنندگان کاهش یافته و این امر از نظر اخلاقی، فشار کم‌تری به تولیدکنندگان وارد می‌آورد و در نهایت باعث افزایش تولید و بهبود وضعیت سودآوری آنان می‌شود.

- اصول اخلاقی عدالت و انصاف و توجه به شرایط زندگی در کشورهای در حال توسعه نشان‌دهنده آن است که بر اساس مفاد موافقت‌نامه کشاورزی، سیاست‌های مناسب دولت در زمینه قیمت‌گذاری یکی از راه‌های مهم در حمایت از محصولات کشاورزی و بهبود وضعیت معیشتی و غذایی در دوران تحریم است. بنابراین از منظر اخلاقی، سیاست قیمت تضمینی از جانب دولت در بخش‌های کشاورزی باید بر مبنای حمایت بر اساس تعهدات جهانی در این زمینه باشد تا راه برای ورود ایران به بازار جهانی و یا حداقل رعایت استانداردها در این زمینه فراهم شود.

- از مزایای دیگری که می‌توان برای جامعه ایرانی در شرایط تحریم در نظر گرفت، خروج بخش کشاورزی از انزوای بین‌المللی و منطقه‌ای در راستای فروش محصولات کشاورزی است، زیرا امروزه بخش مهمی از تجارت جهانی در بخش کشاورزی در اختیار سازمان تجارت جهانی قرار دارد و به طور مرتب اعضای آن در حال افزایش است.

References

1. Nick Bahkt H. The Legal System Governing the World Trade Organization. *Legal Investigations* 2004; 3(37): 77-136. [Persian]
2. Paseban M, Javadel S, Heidarian A. Legal Dimensions of Iran's Accession to the World Trade Organization in the Field of Export and Import Regulations. *Quarterly Journal of Private Law Research* 2017; 6(21): 40-59. [Persian]
3. Shirovi A. International Trade Law. Tehran: publisher Organization for the Study and Compilation of Humanities Books of Universities (SAMT); 2015. [Persian]
4. Athukorala P. Agricultural trade policy reform in South Asia: the role the Uruguay round and policy options for the future WTO agenda. *Journal of Asia Economics* 2000; 3(11): 11-29.
5. Abbasi M. Introduction to bioethics. Tehran: Nashre Hoghooghi; 2009.
6. Luu T, Pham Q. The Role of Ethics in Business Operations, Degree Programme in Business Administration Bachelor's Thesis September. Otaniemi: Laurea University of Applied Sciences; 2015.
7. Kent G. What Is Free Trade? Where Is Trade Free? *UN Chronicle Journal* 2014; 1(3): 1-23.
8. Drozd J, Miškinis A. Benefits and Threats of Free Trade. *Economics* 2011; 2(14): 40-48.
9. Lilliston B. The Climate Cost of Free Trade, Institute for Agriculture and Trade Policy (IATP). City: publisher; 2016.
10. Phil Saraee M, Malekandi MA. Review of Modern International Trade Theories. *Economic Magazine* 2015; 15(12): 65-88. [Persian]
11. Taqavi M, Rezaei M. Effect of factors other than liberalization policies on attracting foreign direct investment in free industrial zones of Iran. *Economic Research* 2010; 36(3): 15-40. [Persian]
12. Sa'eiman A, Arghandeh R. The Study of Globalization of the Iranian Economy with an Attitude to the SWOT Method. Tehran: The 6th Conference of Research and Development Centers of Industries and Mines, Association of Specialized Research and Development Centers for Industries and Mines; 2007. p.1-23. [Persian]
13. Bagheri M, Hojatzadeh A, Rezaei M. Implementation of the principle of trade liberalization in the World Trade Organization: Challenges and Opportunities. *Law and Policy Research* 2009; 11(27): 9-29. [Persian]
14. Karimi H. Agricultural Trade Potential of Iran and the Countries of the Organization of the Islamic Conference. Mashhad: 6th Iranian Conference on Agricultural Economics, Iran Agricultural Economics Association, publisher Ferdowsi University of Mashhad; 2007. p.1-24. [Persian]
15. Brusseau J. Business Ethics. London: Publisher Flat World Knowledge, L.L.C.; 2013.
16. Norman W. Business Ethics. The International Encyclopedia of Ethics. Edited by Hugh LaFollette, Blackwell Publishing Ltd. London: Published Blackwell Publishing Ltd; 2013.
17. Mostafa Montaghami F. Income on business ethics and advertising in e-commerce from the point of view of protecting consumers' rights. *Commercial Reviews* 2010; 1(40): 21-40. [Persian]
18. Rezaynia Shirazi H. Ethics in Business. *Ethical Research* 2016; 6(4): 23-39. [Persian]
19. Alemi M. Ethics in Business (Ethical Guidelines for Business Success). Tehran: publisher Trading Company; 1999. p.1-5. [Persian]
20. Vazhidi V, Mehregan N, Yavari GA. Constrained Growth Model for Balancing Payments in Iran's Agricultural Sector. *Financial and Economic Policy Quarterly* 2014; 2(8): 1-19. [Persian]
21. Sadeghi M, Jafari Chaleshtari M. Review of Agricultural Industry Regulations of Iran in the light of the Agricultural Agreement of the World Trade Organization. *Quarterly Journal of Law* 2013; 43(2): 1-18. [Persian]
22. Bakhshie M, Molayee Z, Bakhtiari A. Methods of supporting rural society by WTO Agreements and providing guidelines for Iran. *Rural Quarterly Journal* 2010; 1(3): 1-24. [Persian]
23. Tavakoli M. The Conceptualism of Fairness in Islamic Business Ethics. *Journal Moral Knowledge* 2015; 6(1): 26-23. [Persian]
24. Falkner R, Jaspers N. Environmental Protection, International Trade and the WTO, the Ashgate Research Companion to International Trade Policy. Edited by Heydon K, Woolcock S. UK: Ashgate Publishing, Farnham; 2012.
25. Tavakkoli M, Karimi S. Separation of the Realm of Law and Commercial Ethics in the Islamic Approach. *Specialized Quarterly on Religion and Law* 2016; 13(1): 49-87. [Persian]